

TURİZMİN ƏSASLARI FƏNNİNDƏN İMTAHAN SUALLARININ CAVABLARI

I KOLLOKVİUM

Mövzu 1.

1. Turizmə təsir edən müsbət və mənfi amillər.

Turizmə təsir edən müsbət amillərə aşağıdakılar daxildir:

- Real gəlirlərin artımı.
- Gəlirlərin daha müntəzəm bölüşdürülməsi.
- Valyuta kursunun stabil vəziyyəti.

Turizmə təsir edən mənfi amillərə aşağıdakılar daxildir:

- İqtisadi böhranların əmələ gəlməsi.
- Sənaye istehsalının aşağı düşməsi.
- Valyuta sistemində qeyri stabillik.

2. Manila deklorasiyasının zəruri şərtləri.

Manilada keçirilən ümumdünya turizm konfransında səyahətlər və turizm sahəsində turizm müəssisəsinin idarə edilməsi üçün aşağıdakı zəruri şərtlər nəzərdə tutulub:

1. Milli iqtisadiyyatın mühafizəsi;
2. Yerli qrupların cəlb edilməsi;
3. İnsan resurslarının inkişafı;
4. Resurslardan səmərəli istifadə;
5. Tullantıların azalması yolu ilə ekoloji siyasətin güclənməsi;
6. Turizmin kompleks planlaşması;
7. Xarici mühitin dövlət tərəfindən müdafiəsi;
8. Turizm sahəsində yerli qruplar və ekoloji etika istehlakçıları arasında təbliğat.

3. Turizmin inkişafının sosial-iqtisadi göstəriciləri.

Turizmin inkişafının sosial-iqtisadi göstəricilər sistemi aşağıdakılardan ibarətdir:

- Turist axınlarının həcmi;
- Maddi-texniki bazanın mövcud vəziyyəti;
- turizm firmalarının fəaliyyətinin maliyyə-iqtisadi göstəriciləri;
- beynəlxalq turizmin inkişaf göstəriciləri.

4. Regionun turist-rekreasiya imkanlarının qiymətləndirilməsi kriteriyaları.

Regionun turist-rekreasiya imkanlarının qiymətləndirilməsində aşağıdakı əsas kriteriyalar dan istifadə olunur:

- təbii iqlim cazibəsi
- saf ətraf mühitin olması
- sosial infrastrukturun inkişaf səviyyəsi
- Otellərin keyfiyyət standartları
- Qida və xidmət sahələrinin təşkili
- Operativ nəqliyyat və rabitə
- Şəxsi təhlükəsizliyin təminatı və regionun stabilliyi
- Beynəlxalq prestij və məşhurluq
- Mədəni-tarixi atmosfer.

5. Turizm sahəsinin inkişaf istiqamətləri.

Turizm sahəsinin inkişaf istiqamətlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Fəaliyyət göstərən turizm obyektlərinin müasir tələblərə uyğun qurulması;

- Beynəlxalq və daxili bazarda rəqabət qabiliyyətini artırmaqla bərabər turizm infrastrukturunu təkmilləşdirmək;
- Ölkə turizm-rekreasiya zonalarının hüquqi statusunu müəyyən etmək;
- turizm xidməti üzrə mütərəqqi üsulların və standartların hazırlanmasına və tətbiq edilməsinə nail olmaq;
- turizm sahəsində çalışan insanların peşə hazırlığı səviyyəsini daima artırmaq. 2

Mövzu 2.

1. Turizmin mühüm cəhətləri.

Turizmin ən mühüm 7 cəhəti vardır:

- 1) sağlamlaşdırıcı: həyat qüvvəsinin bərpaasına kömək edir
- 2) idman: heç də hamıya nəsib olmayan nəticələrin əldə olunması ilə bağlıdır
- 3) estetik: təbiətin (fauna və flora) gözəlliyindən həzz almaq imkanı yaradır
- 4) idraki (dərk etmə): ətraf aləm haqqında yeni informasiya əldə etmək onunla bağlıdır
- 5) sosial-kommunikativ: turizmin əsas tərkib hissələrindən biridir, belə ki, səyahət insanların kütləvi ünsiyyəti ilə bağlıdır
- 6) emosional-psixoloji: turizmin bu cəhəti müsbət emosiyalar əldə etməyə və istirahətə imkan verir.
- 7) yaradıcılıq: ondan ibarətdir ki, səyahət fantaziya və təxəyyülü inkişaf etdirir, qeyri standart və müstəqil düşünməyə məcbur edir.

2. Turist xidmətlərinin fərqləndirici xüsusiyyətləri

Turist xidmətlərinin inşaatdakı fərqləndirici xüsusiyyətləri vardır

- İstifadəsi mümkün olmayan
- Xidmətlərin hiss edilməməsi
- Mövsümi dəyişmələrə məruz qalma
- Müəyyən yerə bağlılıq.

3. Müasir insanları səyahətə çıxmağa nə vadar edir?

Müasir insanları səyahətə çıxmağa vadar edən amillərə aiddir

1. Macərə arzusu
2. Zövq almaq
3. İdman yarışlarına tamaşa etmək
4. Alış-veriş
5. Sağlamlığı bərpa etmək
6. Maariflənmək
7. Ehtiras naminə.
8. İstirahət etmək arzusu.

4. Hansı vətəndaşlar turist hesab edilir.

Kimlər turist hesab edilir:

- daimi yaşayış yeri olmayan ölkəyə 24 saatdan qısa olmayan müddətə gələn istənilən adam;
- dərk etmə məqsədilə gələnlər;
- valideynlərinə baş çəkmək;
- müalicə almaq üçün səfər edən şəxslər;
- konfransda iştirak üçün gedən şəxslər;
- yarışların iştirakçısı olan idmançılar;
- ticarət məqsədilə səyahət edənlər.
- 24 saatdan az müddətə olsa da gəmidən sahilə çıxan şəxslər.

5. Turizmin inkişafının sistem göstəriciləri və məqsədləri.

Turizmin inkişafının sistem göstəriciləri özünə daxil edir:

- Turist axınlarının həcmi
- Gündəlik turist xərclərinin orta qiyməti
- Maddi-texniki bazanın vəziyyəti
- Turist firmalarının maliyyə-iqtisadi göstəriciləri
- beynəlxalq turizmin inkişaf göstəriciləri.

Turizmin inkişaf məqsədlərinə aiddir:

- hümanitar (xalqların tarixi və mədəni sərvətlərinə sirayət);
- 2) siyasi (turizm sülhün qorunub saxlanılmasında mühüm və kəsərli vasitədir);
- 3) iqtisadi (turizm sənayesi hesabına dövlət büdcəsinin doldurulması). 3

Mövzu 3.

1. Turizmin sosial-mədəni sahələrə təsiri və əhalinin sosial müdafiəsinin təşkili istiqamətləri.

Turizmin sosial-mədəni sahələrə təsiri və əhalinin sosial müdafiəsinin təşkili aşağıdakı istiqamətlər üzrə formalaşır:

1. Turizm kadrlarının bölgüsü və yenidən bölgüsü prinsiplərilə ixtisaslaşmış kadrların vakant iş yerləri ilə təmin olunması;
2. Sosial müdafiə sisteminlə islahatlarla bağlı yeni strategiyanın hazırlanması;
3. Elmi-texnoloji yaradıcılıq VƏ yeni elmi təkliflər bazasının formalaşdırılması.

2. Turist tələbatının formalaşdırılmasının əsas amilləri

Təbiət amilləri; Sosial-iqtisadi; Turizm sənayesinin maddi bazası; İstirahət yerlərinin infrastrukturunu; Turizm təklifi (qonaqpərvərlik resursları).

3. Beynəlxalq turizm amillərinə görə necə qruplaşdırılır

Beynəlxalq turizm amillərinə görə belə qruplaşdırılır:

Demoqrafik amillər.

İqtisadi amillər.

Sosial amillər.

4. Turizm xidmətlərinin rəqabət davamlılığına təsir göstərən amillər

Mütəxəssislər turizm xidmətlərinin rəqabət davamlılığına təsir göstərən 7 amili qeyd edirlər

1. Keyfiyyət;
2. Etibarlılıq;
3. Təhlükəsizlik;
4. Qiymətin inandırıcı olması;
5. İstehlakçıların segmentləşməsi;
6. Qiymətlərin mövsümi differensiasiyası;
7. Endirimlərin differensiasiya sistemi.

5. Turizmin sosial əhəmiyyəti.

Cəmiyyətin həyatında turizmin sosial əhəmiyyəti aşağıdakılardan ibarətdir

- Cəmiyyətin psixofizioloji resurslarının bərpası;
- Asudə vaxtdan səmərəli istifadə;
- Gəlirlərin artması;
- Ekoloji təmiz olması. 4

Mövzu 4.

1. Turizmin formaları. Turimin forması turistin öz ölkəsi sərhədlərindən çıxıb-çıxmaması ilə bağlıdır. Bu bölgüyə görə turizm daxili və beynəlxalq formalara ayrılır. Daxili turizm ölkədaxili turizmdir. Daxili turizm Azərbaycan Respublikasında yaşayan vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının hüdudları daxilində səyahətləridir.

Beynəlxalq turizm başqa ölkəyə turizm səyahətidir. Xarici turizm – Azərbaycan Respublikasında yaşayan vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin başqa ölkəyə səyahətidir.

2. Xarakterik əlamətlərinə görə turizmin formaları.

Xarakterik əlamətlərinə görə turizmin formaları aşağıdakı növ müxtəlifliyinə bölünür:

- Səyahətin əsas məqsədi,
- Səyahətin təşkilinin xarakteri,
- Turist axınının intensivliyi,
- Səyahətin davamiyyət müddəti,
- Qrupda olanların yaş fərqi,
- İstifadə edilən nəqliyyat növü,
- əməkdaşlıq forması.

3. Beynəlxalq turizmin təsir dairəsi.

Beynəlxalq turizmin təsir dairəsi aşağıdakıları əks etdirir

- ümumi beynəlxalq hüquqlarla tənzimlənən dövlətlərarası münasibətlərə;
- beynəlxalq şəxsiyyət hüquqları ilə tənzimlənən əcnəbi vətəndaşlarla münasibətə;
- turizm mübadiləsi zamanı yaranan, iştirakçı dövlətlərdən hansısa birinin çərçivəsi daxilində olmayan vətəndaş-hüquqi tənzimləməyə aid olan münasibətlərə.

4. Əlamətlərinə görə turizmin qruplaşdırılması.

Əlamətlərinə görə turizm aktiv və passiv növlərə ayrılır.

Xarici turistlərin ölkəyə gəlişi aktiv turizmdir. Aktiv turizm – regiona valyuta gətirilməsilə müəyyən edilir. Ölkə əhalisinin digər ölkəyə səyahəti passiv turizmdir.

Passiv turizm region və ya ölkədən valyutanın çıxarılması ilə müəyyən edilir.

5. Təşkilinin xarakterinə görə səyahətlərin qruplaşdırılması.

Təşkilinin xarakterinə görə səyahətlər – qrup şəklində, fərdi, öncədən təşkil olunmuş, özfəaliyyət, stasionar, səyyar və sosial turizmə bölünür. 5

Mövzu 5.

1. Turizm məhsulunun irəliləyişinin məqsədləri.

Turizm məhsulunun irəliləyişinin məqsədi 3 istiqamətə bölünür:

- Bazarın yayılması
- Tələbin bölüşdürülməsi
- Satışın effektivliyinin yüksəldilməsi.

2. Turizm məhsulunun yaradılması zamanı tərəfdaşlıq edən təşkilatlar.
Turizm məhsulunun yaradılması zamanı tərəfdaşlıq edən müxtəlif təşkilatların xidmətlərindən istifadə olunur:

- Mehmanxanalar
- restoran, kafelər
- Turoperatorlar

Turun təşkili zamanı turistlərə göstərilən kompleks xidmətlərdə iştirak edən bütün müəssisələr xidmət tədarükçüləri adlanır.

3. Turizm məhsulunun istehlak xüsusiyyətləri.

Turizm məhsulunun aşağıdakı istehlak xüsusiyyətləri vardır:

- Bütövlük.
- Effektivlik.
- Etibarlılıq.
- Aşkarlıq.
- Çeviklik.
- Qonaqpərvərlik.

4. Turizm firmasının xərcləri.

Turizm firmasının xərclərinə daxildir:

- Tur üzrə göstərilən xidmətlərə daxil olan qiymətlər.
- Vergilər
- Ofis otaqlarının icarəsi
- Avadanlıq, mebel və inventarın amortizasiyası
- İşçilərin əmək haqqı, mükafatlar, bonuslar və s.
- Fondların formalaşması.
- Depozitlər və depozitlər üzrə faizlər.

5. Turizm məhsulunun strukturu.

Turizm məhsulu mürəkkəb və müxtəlif elementlərin birləşməsindən əmələ gəlir:

- Turisti səyahətə sövq edən təbii sərvətlər, mədəni və tarixi abidələr, memarlıq nümunələri;
- Mehmanxanalar, restoranlar, istirahət ocaqları;
- Nəqliyyat vasitələri;
- Turməhsulun keyfiyyəti və onun satışından əldə olunan gəlir arasında kompromis yaradan informasiya təhcizəti.

II KOLLOKVİUM

Mövzu 6.

1. Turizm bazarı anlayışının variantları.

«Turizm terminlərinin izahlı lüğətində» turizm bazarı anlayışının 3 variantı verilir.

1. Turizm bazarı bu gün və sabah turizm məhsulunu almaq üçün imkanı olan istehlakçılar toplumdur;

2. Dünyanın təsərrüfat əlaqələri sistemində turizm-ekskursiya xidmətlərinin pula və əksinə pulların turizm-ekskursiya xidmətləriə çevrilmə prosesinin baş verməsidir;

3. Dörd əsas elementin (turist tələbi, turizm məhsulunun təklifi, qiymətlər və rəqabət) qarşılıqlı iqtisadi əlaqələr sistemidir.

2. Turist tələbi və turizm təklifinin əsas göstəriciləri.

Turist tələbi – insanların mövcud olan qiymətlərlə ala biləcəkləri müəyyən turizm məhsulu və xidmətlərindən ibarət olan turizm tələbatının alıcılıq qabiliyyəti ilə təsdiq olunmasıdır. Bazarda təklif tələblə əlaqədar yaranır.

Turizmdə təklif – istirahət və səyahət zamanı turistə lazım olan turizm və onunla əlaqədar xidmətlərin çeşidli toplusudur. Turizm bazarında istehsal olunan və istehlakçılara təklif edilən xidmətlər və məhsullar turizm məhsulu adlanır.

Turizm məhsulunun təklifi – müəyyən xidmət səviyyəsində turizm bazarına çıxarılan turizm məhsulunun və xidmətlərinin toplusudur.

3. Turizm bazarına təsir edən əsas amillər.

Turizm bazarına təsir edən əsas amillərdən: təbii-ekoloji, sosial-iqtisadi, siyasi və demoqrafik amilləri qeyd etmək olar.

Təbii-ekoloji amillər

- yaxşı iqlim və komfort təbii şəraitin olması;
- landşaftların və təbiətin diqqətəlayiq yerlərinin olması;
- təbiət obyektlərinin təmiz və yararlı vəziyyətdə olması;
- ekoloji vəziyyətin sabitliyi.

Sosial-iqtisadi amillər

- yaşayış səviyyəsi, yəni turizmin iqtisadi əlverişliliyi;
- əhalinin ölkə daxilində və dünya üzrə xarici səyahətlərinə imkan verən sosial azadlıq və hüquqlarının olması;
- dövlətləarası iqtisadi əlaqələrin formalaşması.

Siyasi amillər

- turistlərin yaşadığı ölkənin daxili siyasi sabilliyi;
- turistləri qəbul edən ölkənin daxili siyasi sabilliyi;
- ölkələr arasında dostluq, mehriban qonşuluq, dinc münasibətlər;
- iqtisadi, ticarət, elmi-texniki və mədəni əlaqələr.

Demografik amillər

- əhalinin artımı dünya turizm potensialını yüksəltdir;
- insanların ömür müddətinin artması və təqaüd yaş həddinin azalması
- etnik turist axını.

4. Turist tələbatının formalaşmasına təsir göstərən amillər.

Turist tələbatının formalaşmasına təsir göstərən amillər 5 qrupa bölünür:

1. Təbiət amilləri.
2. İstirahət yerinin sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsi.
3. Turizm sənayesinin maddi-texniki bazası.
4. İstirahət yerinin infrastrukturunu.
5. Turizm təklifi.

5. Bazarı əhatə etmək seçmi zamanı zəruri amillər

Bazarı əhatə etmək seçmi zamanı aşağıdakı zəruri amilləri nəzərə almaq lazımdır:

- Firmanın ehtiyatları.
- Məhsulun yekcins olma dərəcəsi.
- Məhsulun həyat dövrü mərhələsi.
- Bazarın yekcinslik dərəcəsi.
- Rəqiblərin marketing konsepsiyası.

Mövzu 7.

1. Turizm xidmətləri bazarında mənfəəti artırma yolları.

Dünya turizm xidmətləri bazarında mənfəəti artırmağın əsas yollarına aiddir:

- Turizm məhsulunun satış həcmünün artırılması
- Turizm məhsulu və tamamlayıcı xidmət nomenklaturasının genişləndirilməsi

- Xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsi
- Satış bazarının genişlənməsi.

2. Turizm firmalarının fəaliyyətinin maliyyə-iqtisadi göstəriciləri.

Dünya iqtisadiyyatında turizm firmalarının fəaliyyətinin maliyyə-iqtisadi göstəricilərinə daxildir:

- Realizə olunan turizm xidmətlərinin həcmi və ya turizm xidmətlərinin realizə olunmasından əldə edilən gəlirlər
- İşçi qüvvəsindən səmərəli istifadə olunmasının əsas göstəriciləri
- turizm xidmətlərinin maya dəyəri
- mənfəət, rentabellik.

3. İqtisadi-idarəetmə problemlərinin həllində tələb-təklif ilə əlaqəli olan amillərin fərqləndirilməsi.

Dünya turizminin inkişafında iqtisadi-idarəetmə problemlərinin həllində tələb-təklif ilə əlaqəli olan digər amillərin fərqləndirilməsi zəruridir:

- turizm sferası fəaliyyətində əlaqələndirmənin rolunun yüksəldilməsi və inhisarçılıq prosesləri;
- turizm sferasının kadr təminatı;
- özəl turizm biznesinin inkişafına şərait yaradılması;
- turist xidmətlərinin həyata keçirilməsi və reklam prosesində kütləvi informasiya vasitələrinin rolunun yüksəldilməsi.

4. Dövlətin turizmə dəstəyi.

Dünya iqtisadiyyatında dövlətin turizmə dəstəyi aşağıdakılarla bağlıdır:

- Yerli xüsusiyyətlərə uyğun struktura malik turizm komplekslərinin tikilməsi
- əlaqə vasitələrinin modernləşdirilməsi
- infrastrukturun inkişafı
- turizm kadrlarının inkişafı.

5. Pekic-məhsulun üstünlükləri.

Pekic-məhsul aşağıdakı üstünlüklərə malikdir

1. Qiymət. Xidmətlər dəsti, digər sahələrə nisbətən çox ucuz başa gəlir. Bu məhsulu təşkil edən müəssisələrin keyfiyyətindən asılıdır.
2. Pekic-məhsul insanlara onların istədiklərini təklif edir.
3. Müştərini qayğıdan azad edə bilir. Çox vaxt müştəri qidalanma yeri, əyləncə və digər şeylər düşünmək istəmir.
4. Əlavə xidmət. Müştərilər pekic-məhsulla birlikdə əlavə ala bilməyəcəkləri və ya almayacaqlarını da əldə edə bilərlər. Yerləşmə, qidalanma və içkiləri də özünə daxil edir.

Mövzu 8.

1. Əsas və əlavə turizm marşrutları.

Əsas marşrutlar

- Bakı-Xaçmaz
- Bakı -Astara

- Bakı - Balakən
- Bakı - Qazax

Əlavə marşrutlar

- Bakı -Abşeron yarımadası-Qobustan
- Bakı -Naxçıvan
- Bakı -Şuşa

2. Ölkənin regionlarında turist zonalarının və marşrutlarının təşkil edilməsilə bağlı marşrutlar.

Ölkənin regionlarında turist zonalarının və marşrutlarının təşkil edilməsilə bağlı 7 istiqamət üzrə marşrutlar hazırlanmışdır:

1. Abşeron
2. Qobustan-Şamaxı-Ağsu-Göyçay-İsmayilli-Kürdəmir-Zərdab-Ağdaş
3. Xızı-Siyəzən-Dəvəçi-Xaçmaz-Quba-Qusar
4. Qəbələ-Oğuz-Şəki-Qax-Zaqatala- Balakən
5. Gəncə-Goranboy-Göy-Göl-Gədəbəy-Tovuz-Qazax
6. Salyan-Masallı-Lerik-Lənkəran-Astara
7. Naxçıvan -Şahbuz-Şərur-Sədərək-Ordubad-Culfa-Babək

3. Bakı şəhətinin tarixi-mədəni memarlıq abidələri.

Tarixi-mədəni memarlıq abidələrinə aşağıdakıları aid etmək olar:

1. Keçmiş xeyriyyə cəmiyyəti və ya "İsmailiyyə" binası;
2. Keçmiş ictimai yığıncaq binası;
3. Muxtarov sarayı;
4. Kırxa binası;
5. Keçmiş şəhər Dumasının binası;
6. Sinemotoqraf binası.

4. Azərbaycanda mümkün turizm növləri.

Azərbaycanda mümkün turizm növlərinə aiddir

- Dağ xizək;
- motoxizək;
- qolf;
- müalicəvi-balneoloji;
- balıq ovu;
- ovçuluq;
- etnoqrafik;
- tarixi-arxeoloji;
- elmi-vulkanoloji;
- konqres;
- elmi-sualtı;
- Çimərlik.

5. Azərbaycan Respublikasında turizmin inkişaf amilləri.

Azərbaycan Respublikasında turizm göstəricilərində aşağıdakılar nəzərə alınır.

Coğrafi mövqe, iqlim və landşaft, sular, çimərliklər, abidələr, mümkün turizm növləri

Mövzu 9.

1. Müvafiq dövlət orqanlarının icazəsi ilə zəruri sənədlər.

Müvafiq dövlət orqanlarının icazəsi ilə ilk növbədə aşağıdakı sənədlər hazırlanmalı və müzakirə edilməlidir:

-ərazinin təbii-rekreasiya amillərinin keyfiyyəti haqqında elmi nəticələr;
-təbii-rekreasiya sərvətlərinin ehtiyatları haqqında ekspert nəticə;
-müalicə-sağlamlıq zonası, ərazisinin və onun hüdudları daxilindəki təbii-sağlamlıq sərvətlərinin vəziyyəti haqqında dövlət ekologiya və sanitariya-epidemioloji ekspertizanın nəticələri;

-profil dəyişmə, yerdəyişmə və bağlanması lazım olan təbii-rekreasiya ərazisi hüdudlarında yerləşən sənaye, kənd təsərrüfatı və başqa müəssisələrin siyahısı;

-ərazinin topoqrafik planı, onların istehsalçıları haqqında məlumatlar.

2. Qərar qəbulundan sonra texniki-təşkilati tədbirlər.

Hökumət qərarların qəbulundan sonra aşağıdakı texniki-təşkilati tədbirləri həyata keçirir:

- ərazinin abadlaşdırılması;
- təbii-rekreasiya sərvətlərinin yenidən öyrənilməsi;
- sərhədlərin qoyulması və istehlak rejimi layihəsinin işlənməsi;
- ərazidə sərvətlərin müəyyən olunması və vəziyyəti üzərində müşahidənin təşkili;
- ərazini əlverişli ekoloji və sanitariya-epidemioloji vəziyyətdə saxlamaq, təbiəti qorumaq işlərinin həyata keçirilməsi.

3. Turizmin ərazi təşkili zamanı əraziyə aid elementlər.

Turizmin ərazi təşkili zamanı bu əraziyə aşağıdakılar aid olmalıdır:

- bir və ya bir neçə unikal təbii müalicəvi sərvətlərə malik olmalıdır;
- bu sərvətlərin lazımi ehtiyatlarına malik olmalıdır;
- kurort tikintisi üçün kifayət münasib sahəyə malik olmalıdır;
- ekoloji və sanitariya-epidemioloji normalara uyğun gəlməlidir;
- digər texniki təhcizat mənbələrinə malik olmalıdır.

4. Turist-rekreasiya imkanlarının qiymətləndirilməsində kriteriyalar.

Regionun turist-rekreasiya imkanlarının qiymətləndirilməsində aşağıdakı əsas kriteriyalardan istifadə olunur:

- təbii-iqlim cazibəsi;
- saf ətraf mühitin olması;
- asudə vaxtın təşkili üçün sosial infrastrukturun inkişaf səviyyəsi;
- otellərin keyfiyyət standartları, qida və xidmət sahələrinin təşkili;
- operativ nəqliyyat və rabitə;
- şəxsi təhlükəsizliyin təminatı və regionun stabilliyi;
- beynəlxalq prestij və məşhurluq;
- mədəni-tarixi atmosfer.

5. Turist-rekreasiya regionunun parametrlərinə görə qiymətləndirilməsi normativləri.

Pekreasiya sərvətləri parametrlərə görə qiymətləndirilir. Bundan başqa turist-rekreasiya regionu, rekreasiya sərvətlərinin tutumu parametrlərinə görə qiymətləndirilir. Bu da, normativlərə əsaslanaraq aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

1. Antropogen yüklənmə - müəyyən zaman müddətində əraziyə gələn və ya həmin ərazidə eyni vaxtda olan turistlərin miqdarıdır. Onun normaları müxtəlif təbii zonaların, müxtəlif biogeosenozların, təbii sərvətlərin qorunması nəzərə almaqla, gəzinti, piyada turizm və ekskursiya fəaliyyətinə tətbiq etməklə müəyyən olunur.

2. Müvafiq yükləmələr - antropoekoloji normativlərdəndir ki, bunların artması ekosistemin dayanıqlığını pozur və ya insan sağlamlığında dönməz dəyişikliklərə gətirib çıxarır.

Mövzu 10.

1. Turizm statistikasına əsasən onun bölmələri.

Hal-hazırda turizmin statistikasını şoxlu sual dairəsini əhatə edərək, beynəlxalq turizmin ölkə iqtisadiyyatına qoyuluşunun qiymətləndirilməsi üçün, xüsusən, onun ödəniş balansına təsiri, turizmin maddi-texniki bazasının planlaşdırılması üçün inkişaf tendensiyaları və əsas istiqamətlərin müəyyən olunması; marketing tədqiqatlarının keçirilməsi və turizm məhsulunun potensial alıcıya gedişi üçün əhəmiyyətlidir. Beynəlxalq turizm statistikasına iki əsas hissə daxildir: turist axınlarının statistikasını və turist gəlir və xərclərin statistikasını.

2. Turizm statistikasını, turizm rəsmiyyətçilik qaydalarına dair müvafiq tövsiyələr.

BMT-nin turizm və beynəlxalq səyahətlər üzrə Roma konfransında turizm statistikasını, turizm rəsmiyyətçilik qaydalarına dair müvafiq tövsiyələr verilmişdir:

- **Pasport rəsmiyyətçiliyinə dair**- xarici pasportların vahid şəkildə salınması və standartlaşdırılması, həmçinin onların dərəcələrə ayrılması və verilməsi prosedurunun sadələşdirilməsi;
- **Viza rəsmiyyətçiliyinə dair** – viza rejiminin yüngülləşdirilməsi, vizaların qeydiyyatı və verilmə müddətinin azaldılması, vizasız girişin tətbiqi;
- **Gömrükrəsmiyyətçiliyinə dair** – onların xarici turistlər üçün vahid şəkildə salınması və sadələşdirilməsi;
- **Valyuta-nəzarət rəsmiyyətçiliyinə dair** – valyuta əldə edilməsinin sərbəstləşdirilməsi və valyuta-nəzarət prosedurunun yüngülləşdirilməsi.

3. Hava limanına getməzdən əvvəl yoxlanılmalı zəruri sənədlər .

Hava limanına getməzdən əvvəl aşağıdakı sənədlərin olması yoxlanılmalıdır

- Səyahətə çıxanların hamısının xarici pasportu
- Avia билет
- Vauçer
- Sürücülük vəsiqəsi
- Valideynlərin birindən etibarnamə.

4. Turizm rəsmiyyətçiliyinin amillərini formalaşdıran xarici (ekzogen) amillər.

ÜTT turizmin inkişafını istiqamətləndirən və turizm rəsmiyyətçiliyinin amillərini formalaşdıran xarici (ekzogen) amilləri fərqləndirir. Bu amillər aşağıdakılardan ibarətdir:

- Demografik və sosial dəyişikliklər;
- Ticarətin inkişafı;
- Qanunverici və idarəedici siyasət sferalarında dəyişikliklər;
- İqtisadi və maliyyə dəyişiklikləri;
- Nəqliyyat infrastrukturunun və informasiya təminatı sferasının vəziyyəti;
- Səyahətlərin təhlükəsizliyi.

5. Turizm rəsmiyyətçiliyinin sosial və demografik dəyişikliklər.

Əhalinin böyük əksəriyyətinin səyahətlərə vəsait və vaxt ayırmağı üstün tutmasında təzahür edir və turizm rəsmiyyətçiliyinin amillərinə birbaşa təsir göstərir. Sosial və demografik dəyişikliklərin əsasını aşağıdakılar təşkil edir:

- Əhalinin yaşlaşması;
- İşləyən qadınların sayının artması;
- Gec ailə qurmaq (nigah) meyilləri;
- Tənha insanların, ailə qurmayanların sayının artması;
- Övladsız ailələrin sayının artması;
- Ödənişli məzuniyyətlərin müddətlərinin artması;
- Ailə gəlirlərinin artması;
- Təqaüdə çıxma yaşının aşağı salınması;
- Miqrasiya məhdudiyyətlərinin zəifləməsi;

Turizmin imkanlarının əhali tərəfindən dərk olunmasının artması

III KOLLOKVİUM

Mövzu 11. Turizmdə təhlükəsizlik.

1. Turistlərin təhlükəsizliyi ilə əlaqədar işin təşkili istiqamətləri.

Səyahət zamanı turistlərin təhlükəsizliyi ilə əlaqədar işin təşkilini və TƏMİN olunmasını şərti olaraq aşağıdakı qeyd olunan istiqamətlərə ayırmaq olar:

1. Turizm mərkəzlərində tələbat və texnogen fəlakətlərlə mübarizə və turistlər üçün riskin qarşısını almaq.
2. Epidemioloji, bakterioloji və digər təbii risklərin qarşısının alınması və müvafiq formallıqlara riayət edilməsi.
3. Daşınma zamanı turistlərin təhlükəsizliyinin təşkili.
4. Səyahət zamanı, turistlərin sığorta edilməsi, həmçinin turist müəssisələrinin peşə məsuliyyəti.
5. Turizm polisi və təhlükəsizlik xidmətinin yaradılması

2. Turist firması turizm turizm mərkəzlərində təbii və texniki fəlakətləri necə minimuma endirə bilər.

Turizm mərkəzlərində təbii və texniki fəlakətlər turistlər üçün daha ciddi təhlükədir. Turist firması bu problemə savadlı və məsuliyyətli yanaşmaqla riski minimuma endirə bilər:

- Hər bir turist müəssisəsində öncədən işlənib hazırlanmış və təsdiq olunmuş «fövqəladə vəziyyət zamanı personalın rədbirlər planı» personalın yerli idarəetmə orqanları ilə birgə xilasetmə işlərində iştirakı daxil etməklə olmalıdır.
- Səyahət, ekskursiya, yürüş zamanı turistlərin nəqliyyatla daşınması konkret nəqliyyat vasitələrinə aid olan müvafiq tələblərə riayət edilməklə həyata keçirilməlidir.
- ekstremal, idman turizmi marşrutlarının, xüsusi turist inventar və ləvazimatının hazırlanması, bu növ marşrutlara və ləvazimata aid olan normativ sənədlərə uyğun olmalıdır.
- Turistlərlə marşrutda işləyənlərin peşə səviyyəsinin hazırlığı yüksək olmalıdır.
- turist müəssisələri, konkret xidmətin risk elementləri və onların qarşısının alınması yolları ilə turistləri mütləq məlumatlandırılmalıdır.

3. Turizmdə sığortanın növləri.

Turizmdə sığortanın aşağıdakı növləri mövcuddur:

1. Tibbi sığorta;
2. Həyat və sağlamlığın sığortası;
3. Əmlak sığortası;
4. Turistlərin istirahətdə olduqları zamanı pis hava hallarında sığortalanma;
5. Assistans;
6. Nəqliyyatın ləngiməsi halları zamanı sığortalanma;
7. Avtomobil nəqliyyatı vasitələrinin sahiblərinin məsuliyyət sığortası;
8. Səfərin baş verməsinin qeyri-mümkünlüyü ilə əlaqədar xərclərin sığortası;
9. Gömürük qaydalarının pozulması, malın müsadirəsi və ya sərhəddən keçirilməsi zamanı buraxılışdan imtina edilməsi hallarında şoping turda əmlak riskinin sığortalanması;

4. Marşrut üzrə hərəkət qrafiki tərtib edilərkən risk amilləri.

Turistlərə xidmət zamanı kimyəvi risk amillərinin (zəhərli qıcıqlandırıcı, təsiredici) qarşısını almaq üçün: havada, suda, torpaqda, qida məhsullarında və digər fizioloji mühitin tərkibində zərərli kimyəvi maddələrin aşkar etməsi müntəzəm nəzarət olduğu mühitdə turistlərə xidmət göstərən obyektlərin tikintisini aparmaq və yerləşdirmək lazımdır. Dezinfeksiya işləri təlimata uyğun aparılmalı və turistlərin kimyəvi maddələrlə əlaqədə olmasının qarşısı alınmalıdır. Turistlərə xidmət edən sahələrdə havada olan zərərli maddələrin tərkibi qəbul olunmuş sanitar-gigiyena normalarından yüksək olmamalıdır. Təhlükəsizlik binaların və nəqliyyat vasitələrinin hava təmizləyici ventilyasiya qurğularının təmin olunması vasitəsilə həyata keçirilir.

5. Turistlərin tibbi sığortası və sığorta polisi.

Turistlərin tibbi sığortası adətən aşağıdakı xərcləri ödəyir:

1. Tibbi xidmətləri;
2. Stasionar xidmətləri;
3. Təcili yardım maşınlarının daşınması;
4. Dərmanların alınması;
5. bədbəxt hadisənin və qəfil xəstəliyin doğurduğu xəstələrə qulluq;
6. ölkəyə xəstənin repatriasiyası zamanı, xaricdə ölüm zamanı meyitin ölkəyə nəql olunması.

Bundan əlavə sığorta polisi bütöv tibbi xidmətlər kompleksini əhatə edir:

- ambulator və stasionar xidmət;
- təcili stomatoloji yardım;
- həkimin təyinatına görə dərmanların dəyərinin ödənilməsi;
- ölkəyə gətirilən xərclər də daxil olmaqla xəstənin nəqliyyat xərcləri.

Mövzu 12. Turizm fəaliyyətinin hüquqi əsasları.

1. Turizm fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin əsas məqsədləri.

Turizm fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsində əsas məqsəd aşağıdakılardan ibarətdir:

- vətəndaşların istirahət, sərbəst hərəkət hüquqları və səyahətlər zamanı digər hüquqlarının təmin edilməsi;
- ətraf təbii mühitin mühafizəsi;
- turistlərin təhsili və sağlamlığına istiqamətlənmiş fəaliyyət şəraitinin yaradılması;
- səyahətlər zamanı vətəndaşların tələbatlarını təmin edən turizm sənayesinin inkişaf etdirilməsi;
- yeni iş yerlərinin yaradılması, AR vətəndaşlarının və dövlətin gəlirlərinin artırılması.

2. Lisenziyalaşma və lisenziyalaşdıran orqanların səlahiyyətləri.

Lisenziyalanma - lisenziya verilməsi, sənədlərin rəsmiləşdirilməsi, lisenziyanın mövcud olmasının təsdiq edilməsi, lisenziyanın fəaliyyətinin bərpa və ya ləğv edilməsi və lisenziyalaşdıran orqanın lisenziya alan firmaların onun tələb və şərtlərinə uyğun turizm fəaliyyəti həyata keçirməsi üzərində nəzarəti ilə əlaqədar aparılan tədbirlərdən ibarətdir.

Lisenziyalaşdıran orqan - lisenziyalaşdırmanı həyata keçirən icraedici hakimiyyət orqanıdır. **Lisenziyalaşdıran orqanlar aşağıdakı səlahiyyətlərə malikdir:** lisenziyanın verilməsi; lisenziyanın mövcudluğunu təsdiq edən sənədlərin rəsmiləşdirilməsi; lisenziyanın fəaliyyətinin dayandırılması, ləğv edilməsi və bərpa edilməsi; lisenziya alanların lisenziyanın tələb və şərtlərinə uyğun fəaliyyət göstərmələrinə nəzarət edilməsi.

3. Lisenziyanın tələb və şərtləri.

Lisenziyanın tələb və şərtləri - lisenziya alanların konkret fəaliyyət növünü həyata keçirərkən əməl etdikləri tələb və şərtlərdən ibarət normativ aktların cəmidir. **Lisenziyanın tələb və şərtlərinə aşağıdakılar daxildir:**

- hər bir turistin xarici ölkə ərazisinə daxil olma və orada qalma qaydaları haqqında, hər hansı bir konkret ölkədə turizm səyahəti zamanı davranış qaydalarına, mədəni irsə və ətraf mühitə hörmətlə yanaşması və digər qaydalara riayət etməsi barədə ətraflı informasiya ilə təmin edilməsi;
- qanunvericilik qaydalarına uyğun olaraq hər bir turistə yalnız onunla müqavilə bağlandıqdan sonra xidmət göstərilməsi;
- hər bir turistin turoperator və turagentin fəaliyyəti, onların adı, soyadı və yerləşdiyi ünvan, xidmət göstərməsinə dair lisenziya və sertifikatın mövcudluğu, turizm fəaliyyəti göstərməsinə dair məsuliyyət və öhdəliklər;
- müvafiq avadanlıqlarla təhciz edilmiş, şəxsi və icarəyə götürülmüş xidməti yerləşdirmə vasitələrinin mövcud olması;
- turizm firmasının işçi heyətində turizm sferasında təhsilə və ən azı üç il peşə təcrübəsinə malik olan mütəxəssislərin mövcud olması.

4. Turizm sferasında standartlaşmanın əsas vəzifələri.

Turizm sferasında standartlaşmanın əsas vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

- turistlərə göstərilən xidmətin keyfiyyət göstəricilərinin nomenklaturasının və onlara nəzarət metodlarının yaradılması; turizm xidməti göstərilməsinin texnoloji və nümunəvi proseslərinə olan mütərəqqi tələblərin yaradılması;
- xidmətin təhlükəsizliyini, əhəlinin sağlamlığının mühafizəsi, ətraf mühitin mühafizəsi, xidmət göstərilməsinin müasirliyi və xidmət şəraitini təmin edən tələblərin yaradılması;
- turizm xidmətinin sertifikatlaşmasına olan tələbatların yaradılması;
- turist-ekskursiya xidməti prosesində iştirak edən digər sahələrlə turizm firmalarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi;
- turist-ekskursiya xidməti sferasında keyfiyyətin tənzimlənməsi və standartlaşması sahəsində əsas termin və anlayışların müəyyən edilməsi.

5. Turist xidmətlərinin sertifikatlaşdırılması.

Turist xidmətlərinin sertifikatlaşdırılması bu xidmətlərin turizm fəaliyyətinin normativ tələblərə uyğunluğunu təsdiqləyən sənəddir. Sertifikatlaşdırma aşağıdakı məqsədlər üçün həyata keçirilir:

- müəssisə, təşkilat və sahibkarların vahid əmtəə bazarında fəaliyyətinə, həmçinin beynəlxalq iqtisadi, elmi-texniki əməkdaşlıq və beynəlxalq ticarətdə iştirakına şərait yaradılması;
- istehlakçıların laqeyd istehsalçılardan mühafizəsi;
- məhsulun ətraf mühit, həyat və sağlamlıq üçün təhlükəsizliyinə nəzarət;

- məhsulun keyfiyyət göstəricilərinin təsdiq edilməsi.

Mövzu 13. Beynəlxalq turizm təşkilatları və tipləri. Turizm mərkəzlərinin tipləri.

1. Beynəlxalq turizmin inkişafı sahəsində BMT-nin ixtisaslaşmış təsisatları.

BMT sisteminin bir çox ixtisaslaşmış təsisatlarının beynəlxalq turizmin inkişafı üçün lazımı şəraitin təmin edilməsinə bilavasitə aidiyyətləri vardır. Bunlardan:

*BMT İqtisadi və Sosial Şurası (EKOSOS) – iqamətgahı Nyu-Yorkdadır;
Təhsil, elm və mədəniyyət məsələləri üzrə BMT təşkilatı (UNESCO) – iqamətgahı Parisdədir;
Beynəlxalq Yenidənqurma İnkişaf Bankı (İBRD) – iqamətgahı Vaşinqtondadır;
Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (WHO) – iqamətgahı Cenevrədədir;
Beynəlxalq Valyuta Fondu (İMF) – iqamətgahı Vaşinqtondadır;
Beynəlxalq mülki Aviasiya (İCAO) – iqamətgahı Monrealdadır;
Beynəlxalq Dəniz Təşkilatı (İSO) – iqamətgahı Londadır;
Ümumdünya Meteorologiya Təşkilatı (WMO) – iqamətgahı Cenevrədədir;
BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) – iqamətgahı Romadadır;
Ümumdünya Ticarət Təşkilatı (WTO) – iqamətgahı Cenevrədədir və s. göstəmək olar.*

2. Ümumi xarakterli beynəlxalq turizm təşkilatları.

Ümumi xarakterli beynəlxalq turizm təşkilatlarına aiddir:

*Ümumdünya Turizm Təşkilatı
Ümumdünya Səyahətlər və Turizm Şurası
Dünya Turizminin Beynəlxalq Assosiasiyası
Beynəlxalq Turizm İttifaqı
Beynəlxalq Turizm Alyansı
Asudə vaxt və istirahət məsələləri üzrə ümumdünya Assosiasiyası və s.*

3. Sahə xarakterli dünya beynəlxalq turizm təşkilatlarının məqsəd və vəzifələri.

Sahə xarakterli dünya beynəlxalq turizm təşkilatlarının məqsəd və vəzifələri bunlardır: Öz sahəsinin maraqlarını beynəlxalq səviyyədə təmsil və müdafiə etmək, onun inkişafının meyl və yollarını müəyyənləşdirmək; müəyyən sahənin təşkilat və şirkətlərinin öz aralarında və turizm sənayesinin digər sahələrinin təşkilat və şirkətləri ilə əməkdaşlığın inkişafı və əlaqələndirilməsi; beynəlxalq hava nəqliyyatını qaydaya salmaq; aviadaşımaların texniki təhlükəsiz və etibarlıq tədbirlərinin təmin edilməsi; sərnişinlərin zədə və ölüm təhlükəsinin, yükün korlanması və itirilməsinin aradan qaldırılması; hava nəqliyyatı, aeroportların infrastrukturunu və reyslərə xidmətin, sənədlərin vahid standartlarının işlənməsi və tətbiqi; daşımalar və xidmətin vahid beynəlxalq qayda və prosedurlarının işlənməsi və tətbiqi; vahid beynəlxalq aviatariflərin müəyyən edilməsini göstərmək olar.

4. Ümumi xarakterli regional beynəlxalq turizm təşkilatları.

Ümumi xarakterli regional beynəlxalq turizm təşkilatlarına aiddir:

*Turizm üzrə Avropa komissiyası (KET);
Avropa Turist Qrupu (ETAG);
Avropa İttifaqında AİT üzvü olan təşkilatların bürosu (AİTEC);
Avropa turist mübadilələrinin inkişafı və əlaqələndirmə Assosiasiyası (ADCETE);
Asiya və Sakit okean ölkələrinin Assosiasiyası (PATA);
Şərqi Asiya ölkələrinin turizm Assosiasiyası (EATA);
ASEAN üzvü olan ölkələrin turizm Assosiasiyaları federasiyaları (FATA);
Amerika Turizm Sənayesi Assosiasiyası (TİAA);
Latın Amerikasının Turizm Təşkilatları Konfederasiyası (KOTAL);
Karib Turizm Təşkilatı (KTO);
Ərəb Turizm İttifaqı (UAT);
Panafrika Turizm Təşkilatı (PATO);
Afrika Səyahətlər Assosiasiyası (ATA) və s.*

5. Sahə xarakterli regional beynəlxalq turizm təşkilatları.

Sahə xarakterli regional beynəlxalq turizm təşkilatlarına aiddir:

*Avropa Aviaşirkətlər Assosiasiyası (AEA);
Asiya Aviaşirkətlər Assosiasiyası (OAA);
Afrika Aviaşirkətlər Assosiasiyası (AFRAA);
Asiya-Avstraliya Mehmanxana və Restoran Assosiasiyası (AAHRA);
Amerika dövlətlərarası Mehmanxanalar Assosiasiyası (İAHA);
Ərəb Mehmanxanalar İttifaqı (UAH);*

Mövzu 14. Azərbaycan Respublikasında turizmin potensial imkanları.

1. Azərbaycan Respublikasında dövlətin turizm siyasəti.

Dövlət turizm siyasəti yeritməklə onun aşağıdakı istiqamətlərdə inkişafını təmin edir:

- Turizmin məqsədəuyğun inkişafını təmin etmək üçün iqtisadi, ictimai-siyasi şəraitin seçilməsi.
- Turizm iqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyətinin artırılması.
- Əhalinin daha çox hissəsinin turizmin inkişafında iştirakına yer vermək.
- Beynəlxalq turizm əməkdaşlığı genişləndirmək.

2. Turizm bazarının inkişafına istiqamətlənən məqsədlər.

Turizm bazarının inkişafına istiqamətlənən bir çox ölkələrdə məqsədlər aşağıdakı kimi formalaşır:

- mövcud turizm potensialından səmərəli istifadə edilməsi;
- turizm sənayesi obyektlərinin təhçizatının yaxşılaşdırılması;
- təbii şəraitin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla turizmin inkişaf etdirilməsi;
- turizm nəqliyyatı parkları şəbəkəsinin davamlı və rentabelli işləməsinin təmin edilməsi;
- iş yerlərinin faiz göstəricisinin yüksəldilməsi;
- turizm sənayesi müəssislərinin qeyri-turizm mövsümü zamanı rentabelli işləməsinin təmin edilməsi;
- qiymətlərlə xidmətlər arasında münasibətlərin optimal təmin edilməsi;
- müxtəlif turizm məhsulu və xidmətlərin təklif edilməsi üsulu ilə turistlərin cəlb edilməsi;
- təklifin müntəzəm olaraq istehlakçıların zövqünə uyğun dəyişdirilməsi.
- reklam sferasının intensiv və əsaslı inkişaf etdirilməsi.

3. Turizm regionu səviyyəsində həyata keçirilən lokal məqsədlər.

Dövlətin turizm siyasəti əsasında yerli hakimiyyət idarələri müəyyən edilmiş turizm regionu səviyyəsində həyata keçirilən lokal məqsədlər formalaşdırır. Bunlara aşağıdakılar daxildir:

- regionun turizm cazibədarlığının artırılması;
- ətraf mühitin qorunması;
- turistlərin regionda qalma müddətinin artırılmasına şərait yaradılması;
- turizmdən daxil olan mənfəətin yüksəldilməsi;
- turizm infrastrukturundan və maddi-texniki bazadan istifadənin yaxşılaşdırılması və s.

4. Turizm sisteminin həyat fəaliyyətini təmin edən funksiyalar.

Dövlət turizm siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi çərçivəsində ictimai maraqları və bütöv turizm sisteminin həyat fəaliyyətini təmin edən bir sıra funksiyalar yerinə yetirir. Bu funksiyalar aşağıdakılardan ibarətdir:

- əlaqələndirici funksiya;
- planlaşdırıcı funksiya;
- tənzimləyici funksiya;
- milli turizm məhsulunun marketinqi funksiyası;
- stimullaşdırıcı funksiya;
- sosial turizm funksiyası;
- maraqların müdafiəsi funksiyası.

5. Turizm mərkəzlərində marketing və kommunikasiya tədbirləri.

Ölkənin turizm imicinin formalaşdırılmasında və pozitiv inkişafında əsas rolunu aşağıda sadalanan marketing və kommunikasiya tədbirləri oynayır:

- ölkədə informasiya - reklam vəsaitlərinin baza paketinin, vahid turizm təqviminin hazırlanması;
- beynəlxalq turizm sərəgilərində vahid milli stendlə iştirak etməsi;
- xarici ölkələrdə milli reklam - informasiya şəbəkəsinin, turizm mərkəzlərinin yaradılması;
- xarici kütləvi informasiya vasitələrində reklam və təbliğat kompaniyalarının aparılması;
- ölkə üzrə turistlərin yerləşdirmə vasitələri, turizm sənayesi müəssisələri, turlar və marşrutlar haqqında məlumat, informasiya banklarının yaradılması;
- turizm imkanları haqqında informasiyaların yayılması üçün internet xidmətlərindən istifadə;

- Ölkə ərazisində vahid turizm - informasiya şəbəkəsinin, onun anoloji beynəlxalq şəbəkəyə inteqrasiyası nəzərə alınmaqla yaradılması.

Mövzu 15. Azərbaycan Respublikasının turizm bölgələri.

1. Azərbaycan Respublikasının turizm subregionlarının təsnifatı.

Ölkəmizin mövcud turist rekreasiya-resurs potensialı 7 subregionda qruplaşdırılır:

1. Abşeron-Qobustan turist subregionu;
2. Şamaxı-Zaqatala turist subregionu;
3. Qusar-Dəvəçi turist subregionu;\
4. Gəncə-Mingəçevir turist subregionu;
5. Lənkəran-Astara turist subregionu;
6. Kəlbəcər-Qarabağ turist subregionu;
7. Naxçıvan turist subregionu.

2. Şamaxı-Zaqatala turist subregionunun perspektiv inkişaf göstəriciləri.

Bu regionda turizm-kurort təsərrüfatının perspektiv inkişafı üçün aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

1. Bölgənin zəngin rekreasiya ehtiyatlarından istifadə etməklə turizm-istirahət kompleksi yaratmaq olar. Bu məqsədlə regionun həm təbii rekreasiya, həm də antropogen turizm ehtiyatlarından səmərəli istifadə olunmalıdır.
2. Şamaxı-Zaqatala zonasının termal və mineral sularının bazası əsasında sanatoriya-kurort kompleksi tikmək olar. Belə ki, bölgədə olan Xal-xal, Bum mineral sularından bu məqsədlə istifadə etmək olar.
3. Bölgədə ov turizminin inkişafı üçün də yaxşı şərait mövcudur. Ov turizmi Qəbələdən başlamaqla, Balakənə qədər geniş bir ərazidə təşkil oluna bilər. Bu ov turlarının marşrutlarına Böyük Qafqazın cənub yamaqlarını, İsmayillını, Quba meşəliklərini də salmaq olar.
4. Bölgədə müəyyən folklor bayramları, festivallar, həmçinin Şəkiddə gülüş bayramlarını keçirməklə onun turizm imkanları reklam oluna bilər.

3. Abşeron-Qobustan turist subregionunda dəniz səyahətinin üstünlükləri.

Ümumiyyətlə dəniz səyahətinin rekreativ tələbatına uyğun üstünlükləri aşağıdakılardır:

1. Dəniz səyahəti rahatlıq baxımından digər nəqliyyat növləri ilə səyahətdən üstündür.
2. Dəniz nəqliyyatı ilə səyahət rekreativlərə əyləncə, müxtəlif yerləri görmək, filmlərə baxmaq və digər mədəni-kültüvi tədbirlərdə iştirak etmək imkanı qazanırlar.
3. Dəniz səyahətinin istirahət və əyləncə imkanlarını avtomobil və aviasiya nəqliyyatının sürətliliyi ilə əlaqələndirmək olar. Dəniz səyahəti daha çox ekzotik gəzintilər üçün əlverişlidir.

4. Qusar-Dəvəçi turist subregionunun turizm potensialı və marşrutlar.

Yalama-Nabranda kütləvi çimmə mövsümü 120-145 günə çatır. Bu regionun paytaxta yaxın olması istirahət günlərində və yay aylarında paytaxt və onun ətraf əhalisinin bu zonada istirahəti üçün əlverişli şərait yaratmışdır. Siyazən rayonundakı Beşbarmaq dağı dini ziyarətəhəz olaraq yerli əhəmiyyətlidir. Qubadakı Qonaqkənd, Qəçrəş kəndi, Qusardakı Laza kəndi və başqaları ekskursiyaların təşkili üçün çox əlverişlidir. Belə turizm potensialına malik olan bir regionda ekskursiyaların təşkilində bir çox əlverişli marşrutlardan istifadə etmək olar. Məsələn, Bakı-Siyazən (Xəlil türbəsi)-Dəvəçi-Qalaaltı; Bakı-Giləzi-Altağac; Bakı-Beşbarmaq-Xaçmaz-Xudat; Bakı-Beşbarmaq-Xudat-Nabran-Yalama marşrutu təşkil etmək mümkündür. Sıx meşəliklərlə zəngin olan bu regionda ov turizminin inkişafı üçün əlverişli şərait vardır. Belə ki, ov məqsədilə Quba-Xaçmaz dağlıq ərazisi ilə Yan Silsilədə, Şahdağda, Babadağda ov turizmini təşkil etmək olar. Məsələn, Bakı-Quba-Yan Silsilə-Şahdağ-Xaçmaz-Bakı və digər marşrutlar təşkil etmək olar.

5. Naxçıvan turist subregionunun turizm potensialı və marşrutlar.

Turist selini yaradan bir çox ölkələr üçün praktiki olaraq, naməlum olan Naxçıvan turizminin inkişafı üçün güclü potensial olan regiondur. Onun təkrarolunmaz mədəni irsi, müxtəlif landşaftı Naxçıvanı cəlbedici edir, Türkiyə və İranla qonşuluğu regional və sərhadıyanı turist axınının inkişafı haqqında proqnozlar yürütməyə imkan verir. İki görkəmli dağ massivləri arasında yerləşən Naxçıvan, İranla sərhəddə axan Araz çayının şimal sahilləri boyunca qərarlaşır. Şimal-qərbdən cənub-şərqə istiqamətlənən dağlıq şərqə Ermənistanla olan sərhədi qeyd edir. Bir neçə dağ zirvəsi 3000 m-ən artıqdır, qəsəbələr də orta hesabla 800 m yüksəklikdə yerləşir. Əsas iki obyektlər – Mömünə Xatun və Qarabağlar türbələrini əlavə olaraq, Naxçıvan əsasən regionun mərkəzi və şərq hissələrində və xüsusilə, Naxçıvan və Ordubad şəhərlərində yerləşən bir sıra abidələr təklif edilir. Naxçıvanın tarixi kökləri bəşəriyyətin mövcudluğunun ilkin mərhələlərinə təsadüf edir: yaxınlıqda Ağrı dağı yerləşir, belə fikir var ki, Naxçıvan «Nuhun ölkəsi» olub, başqa bir rəvayətdə deyilir ki, Araz, Ademi (Bibliya əsətirində günaha batmazdan əvvəl Adəm və Həvvanın məskunlaşdığı ölkə, sinonimi – cənnət) təhciz edən dörd çaydan biridir. «Mömünə Xatun» məqbərəsi orta əsr memarlıq sənətinin zirvəsidir və 2004-cü ildə bərpa işlərindən sonra onu ziyarət etmək istəyən turistlərin sayının xeyli artması heç şübhə doğurmadı.

